

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

ЗАРІЧАНСЬКА НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 378.147:811.11: 65.012.32(043.3)

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ
ДИСЦИПЛІН ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, м. Вінниця.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Гуревич Роман Семенович,
Вінницький державний педагогічний університет імені
Михайла Коцюбинського; інститут магістратури,
аспірантури та докторантури, директор, м. Вінниця.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Дубасенюк Олександра Антонівна,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
кафедра педагогіки, професор, м. Житомир;

кандидат педагогічних наук, доцент
Яцишин Олег Михайлович,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного
університету, кафедра сучасних європейських мов,
завідувач, м. Вінниця.

Захист відбудеться «26» березня 2013 р. о 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус №2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32.

Автореферат розіслано «25» лютого 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Формування інформаційно-технологічного суспільства, докорінні зміни в соціально-економічному, духовному розвитку держави потребують підготовки вчителя нової генерації. Реалізація цього стратегічного завдання зумовлена також глибинними змінами в системі й структурі загальної середньої освіти та необхідністю інтеграції національної освіти в європейський освітній простір. Крім того, чинним законодавством України, зокрема Законами „Про вищу освіту”, „Про загальну середню освіту”, закріплено право навчальних закладів на інноваційну освітню діяльність. Це вимагає визначення концептуальних стратегій щодо подальшого вдосконалення та розвитку професійної педагогічної освіти.

Сучасну українську освіту в загальному контексті її модернізації характеризують різноманітність інновацій, пошуки нових педагогічних технологій, зміни пріоритетів у змісті навчання та виховання. Ці зміни зумовлені новим цільовим змістом і результатами навчання, в центрі яких перебуває людина, здатна до творчості, мобільна, відповідальна за свою діяльність, умотивована до неперервної освіти й самовдосконалення. Зміна ролі освіти в суспільстві викликала значну частину інноваційних процесів у шкільній освіті. Із соціально пасивної, рутинізованої, що здійснювалася за традиційними схемами, освіта перетворюється в соціально активну, творчу, спрямовану на розвиток особистості учнів і студентів. Нині освіта потребує висококваліфікованих творчих педагогів, тому основним напрямом діяльності вищої педагогічної професійної школи є підготовка вчителів, здатних до інноваційної діяльності.

Пошуки шляхів вирішення педагогічних аспектів інноватики пов'язані з аналізом сутності, структури та особливостей перебігу інноваційних процесів у сфері освіти. На теоретико-методологічному рівні найповніше проблема нововведень із позицій системно-діяльнісного підходу відображена в працях Н. Буринської, А. Вірковського, С. Гончаренка, І. Дичківської, В. Загв'язинського, М. Кларіна, В. Лазарева, В. Носкова, О. Пометун, М. Поташника, А. Хуторського, що дає можливість аналізувати не лише окремі стадії інноваційного процесу, а й перейти до комплексного вивчення нововведень.

Найважливішими завданнями суспільства є відновлення навчально-виховних й етнокультурних функцій школи, повернення їй дійсно національного характеру. Школа має стати основою, котра забезпечила б духовне здоров'я нації, збереження та розвиток її мовного багатства, літератури та культури. Тому підготовка майбутніх учителів-філологів до інноваційної педагогічної діяльності є головною метою освітнього процесу педагогічних ВНЗ. Потрібні конкретні механізми управління процесом формування інноваційної культури студентів, створення яких гальмується недостатньою розробленістю наукового знання про умови формування готовності майбутніх учителів до участі в інноваційних процесах у сфері освіти.

У наукових працях із соціології, етнології, філософії, соціальної психології наголошується, що нині є соціальне замовлення на особистість, готову до інноваційної діяльності. В Україні проблемами інноваційного навчання займаються І. Аносов, О. Біляковська, Л. Буркова, І. Гавриш, Л. Даниленко, Н. Дічек, О. Дубасенюк, С. Лубянська, І. Носаченко, О. Остапчук, О. Пометун та ін.

У працях українських науковців розкриті сучасні технології навчання української мови (О. Боровик, О. Горбач, М. Пентилюк, О. Федун, В. Щербина та ін.), нетрадиційні форми навчання іноземних мов (Л. Голімбовська, О. Кондратенко, О. Яцишин та ін.), інноваційні підходи до вивчення української та світової літератури (О. Куцевол та ін.). Проте професійна підготовка майбутніх учителів філологічних дисциплін в умовах сучасного суспільства, з урахуванням інноваційних процесів і тенденцій розвитку освіти, не одержала достатнього висвітлення в педагогічних дослідженнях. Отже, є актуальною розроблення такої системи професійної підготовки, що сприяла б розвитку інноваційної культури студентів, готовності продуктивно адаптуватися до професійного середовища. Це підвищило б рівень професійної компетентності та їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Професійне становлення майбутнього учителя філолога – процес складний і тривалий. Серед його обов'язкових складових – теоретичне й практичне навчання, під час якого майбутні вчителі оволодівають системою наукових знань у галузі філологічних дисциплін у поєднанні із загальнопрофесійною підготовкою. Проте в умовах модернізації освіти, зміни освітньої парадигми система традиційної професійної підготовки виявилася недостатньою, на що й звертають увагу українські науковці (Н. Іваницька, О. Куцевол, В. Свиридюк, О. Семенов). Однією з основних причин невідповідності рівня професійної підготовки вчителя потребам суспільства є те, що в умовах нової соціально-економічної реальності виникла суперечність між типовою системою підготовки вчителя та індивідуально-творчим характером його діяльності. В умовах суспільства, що активно розвивається, виникла необхідність у підготовці творчих, ініціативних учителів, готових до використання в освітньому процесі нових, сучасних інтерактивних методів, а також інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчанні мови та літератури.

Аналіз педагогічної літератури, сучасного стану професійної педагогічної освіти в Україні, з'ясування причин недостатнього рівня інноваційної культури вчителів філологічних дисциплін, невідповідності їхньої професійної підготовки вимогам нової соціально-економічної реальності показали, що традиційна система філологічної освіти:

- занадто консервативна й тому зі значним запізненням відгукується на запити суспільства;
- недостатньо демократична, оскільки їй властиві авторитарність викладання, жорстка регламентація навчального процесу;
- володіє слабо вираженою спрямованістю на самоосвіту;
- не може забезпечити достатньої різноманітності підготовки майбутніх учителів філологічних дисциплін;
- орієнтована переважно на середнього студента.

Отже, потреба у формуванні готовності майбутніх учителів до активної участі в інноваційних освітніх процесах і нерозробленість цього питання в педагогічній літературі зумовили актуальність теми дослідження **„Підготовка майбутніх учителів філологічних дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане відповідно до „Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності” (наказ МОН України №522 від 07.11.2000 р.), згідно з планами наукових досліджень кафедри педагогіки „Зміст педагогічної підготовки вчителів в умовах формування загальноєвропейського простору вищої освіти” (державний реєстраційний номер 0105U0000942), кафедри іноземних мов „Формування готовності до професійного спілкування іноземними мовами майбутніх педагогів” (протокол № 5 від 09.12.2010 р.) та кафедри інформаційних та інноваційних технологій в освіті „Створення освітнього середовища для підготовки педагогів засобами інформаційних технологій” (протокол №8 від 06.02.2008 р.) Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №10 від 27.05.2009 р.), узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №1 від 23.02.2010 р.).

Мета дослідження – визначити, обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов підготовки майбутніх учителів філологічних дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності в процесі фахової підготовки.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів філологічних дисциплін у педагогічних університетах.

Предмет дослідження – педагогічні умови підготовки майбутніх учителів філологічних дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності .

Гіпотеза дослідження – підвищення рівня готовності майбутніх учителів філологічних дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності можливе завдяки дотриманню таких педагогічних умов:

- вивчення студентами особливостей і можливостей інноваційних технологій і забезпечення мотивації до інноваційної діяльності;
- застосування інноваційних педагогічних технологій під час вивчення дисциплін циклу професійно-практичної підготовки;
- використання інформаційно-комунікаційних технологій для організації інноваційної системи філологічної освіти;
- апробування студентами інноваційних технологій під час педагогічної практики.

Для реалізації мети, підтвердження гіпотези відповідно до об'єкта та предмета дослідження ставились такі **завдання**:

1. Здійснити аналіз філософської, педагогічної та психологічної літератури з проблем інноваційних процесів, що відбуваються у сфері освіти.
2. Розробити рівні, критерії, показники та на їх основі з'ясувати стан готовності вчителів і студентів філологічних спеціальностей до інноваційної педагогічної діяльності.
3. Визначити, обґрунтувати й перевірити ефективність педагогічних умов формування готовності студентів-філологів до інноваційної педагогічної діяльності.

4. Укласти методичні рекомендації щодо підготовки майбутніх учителів філологічних дисциплін до впровадження інновацій у навчальний процес.

Методологічною основою дослідження є положення системного та особистісно-діяльнісного підходів до організації процесу навчання; основні положення теорії поетапного формування вмінь і навичок, контекстного навчання, комунікативної теорії тексту, загальної концепції інформатизації освіти; принципи гуманізації та демократизації освіти.

Теоретичною основою дослідження є положення в галузі педагогічної інноватики, концептуальні ідеї теорії діяльності особистості. Надійним підґрунтям для визначення педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів філологічних дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності були:

- діяльнісна теорія навчання та розвитку особистості (Г. Балл, П. Гальперін, Г. Костюк, В. Рибалка, С. Рубінштейн, В. Семиченко, В. Сластьонін, Н. Тализіна та ін.);
- класичні й сучасні надбання світової та вітчизняної педагогіки й психології щодо організації інноваційної діяльності студентів (А. Вірковський, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Носков, Г. Тарасенко, О. Єфросиніна та ін.) та педагогічної інноватики й новаторства (І. Гавриш, Н. Дічек, О. Попова, В. Шахов, О. Холтобіна, Н. Юсуфбекова);
- дослідження потреб освітньої практики педагогічних ВНЗ в епоху інформатизації суспільства (В. Биков, С. Гончаренко, Р. Гуревич, В. Заболотний, А. Коломієць, В. Кремень, Н. Ничкало, С. Сисоєва, О. Спірін, О. Шестоपालюк);
- здобутки вітчизняних і зарубіжних науковців у розв'язанні проблем підготовки вчителів-філологів (Р. Антонюк, Л. Головата, Н. Іваницька, О. Куцевол, Л. Мацько, О. Семенов та ін.);

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети й перевірки гіпотези використовувалися такі загальнонаукові методи: *теоретичні* – методологічний аналіз категорій дослідження; системний, порівняльний, ретроспективний і перспективний аналіз літературних та Інтернет-джерел для визначення особливостей педагогічної інноваційної діяльності; *емпіричні* – педагогічний експеримент із упровадження педагогічних умов забезпечення готовності майбутніх учителів філологічних дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності, спостереження, опитування (анкетування, тестування, бесіди, сфокусовані інтерв'ю, рейтинг-оцінювання), методи моніторингу вмінь студентів щодо ефективного використання освітніх нововведень, аналіз продуктів інноваційної діяльності студентів; математичні методи для статистичної обробки даних.

Експериментальна база дослідження: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Житомирський державний університет імені Івана Франка, Закарпатський державний університет, Республіканський вищий навчальний заклад „Кримський гуманітарний університет”. В експериментально-дослідній роботі взяли участь 548 студентів і 27 викладачів.

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження:

- *уперше* визначено, обґрунтовано й перевірено ефективність педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів філологічних дисциплін до

інноваційної педагогічної діяльності (вивчення студентами особливостей і можливостей інноваційних технологій і забезпечення мотивації до інноваційної діяльності; застосування інноваційних педагогічних технологій під час вивчення дисциплін циклу професійно-практичної підготовки; використання інформаційно-комунікаційних технологій для організації інноваційної системи філологічної освіти; апробування студентами інноваційних технологій під час педагогічної практики);

- *удосконалено* методичні прийоми організації інноваційної діяльності майбутніх учителів філологічних дисциплін у процесі фахової підготовки;

- *уточнено* рівні, критерії та показники готовності майбутніх учителів філологічних дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності;

- *подальшого розвитку* набула методика підготовки майбутніх учителів філологічних дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності в умовах інформатизації освіти.

Практичне значення роботи полягає в розробленні 5 навчально-методичних посібників для організації інноваційного навчання студентів філологічних спеціальностей і навчально-методичних рекомендацій „Використання інноваційних технологій у навчально-виховному процесі”. Матеріали досліджень, комплекс пропонованих педагогічних умов частково можуть бути використані педагогічними ВНЗ і для підготовки майбутніх учителів інших дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності.

Результати дослідження **впроваджено** в практику навчальної діяльності Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка №10/09 від 03.02.2012 р.), Вінницького обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників (довідка №01/21-117 від 10.02.2012 р.), Закарпатського державного університету (м. Ужгород) (довідка №1026/01-19 від 24.11.2011 р.), Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка №532 від 14.02.2012 р.), Республіканського вищого навчального закладу „Кримський гуманітарний університет” (м.Ялта) (довідка №190 від 20.12.2011 р.).

Апробація результатів дослідження здійснена на 14 науково-практичних конференціях різних рівнів: *міжнародних*: “Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія досвід, проблеми” (Київ-Вінниця, 2008, 2010, 2012), “Розвиток духовності та професіоналізму в умовах глобалізації” (Вінниця, 2008), “Духовно-моральне виховання і професіоналізм особистості в сучасних умовах” (Вінниця, 2009), “Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах” (Львів, 2010); “Январские педагогические чтения: Стратегия развития педагогической науки и образования в XXI веке: проблемы и перспективы” (Симферополь, 2011); “Сучасні освітні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців” (Львів, 2009, 2011), “Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України: якість освіти – основа конкурентоспроможності майбутнього фахівця” (Ялта, 2011), “Духовно – моральне виховання молодого покоління. Вітчизняний і зарубіжний досвід” (Острог, 2012), *всеукраїнських*: “III-ій Всеукраїнський Педагогічний Конгрес” (Львів, 2009), „Дидактичні умови загальноосвітньої підготовки учнів професійно-технічних

навчальних закладів” (Львів, 2010); *регіональній*: „Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі” (Вінниця, 2010), на засіданнях кафедр педагогіки, інформаційних та інноваційних технологій в освіті Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 18 публікаціях, з яких 9 статей у провідних наукових фахових виданнях, 2 – у наукових збірниках і матеріалах конференцій, 1 тези, 6 навчально-методичних посібників.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, який містить 203 назви, із них 10 іноземною мовою, 10 додатків на 59 сторінках. У роботі розміщено 4 рисунки на 2 сторінках, 6 таблиць на 5 сторінках. Основний зміст дисертації викладено на 195 сторінках тексту, загальний обсяг – 275 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність теми дослідження, визначено його об’єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі – **„Теоретичні основи та реальний стан інноваційних процесів у системі філологічної освіти”** – розкриті передумови та сучасні ознаки інноваційних процесів в освіті, проаналізовано досвід технологізації вузівського та шкільного навчання як процесу впровадження інновацій, визначені пріоритетні напрями й завдання професійної освіти вчителя-філолога та запропонована модель формування його готовності до інноваційної діяльності.

У сценарії розвитку України як відносно молодого держави освіті відводиться роль двигуна системних змін у суспільстві. В Україні вироблено основні засади інноваційної політики, державної підтримки інноваційних проектів і структур, що забезпечують інноваційний розвиток країни. Зміна ролі освіти в суспільстві зумовила появу інноваційних процесів і в ній. Аналіз ключових понять інноваційної педагогіки дозволяє зробити висновок, що в педагогіці інновацію розглядають як реалізоване нововведення в освіті – у змісті, методах, прийомах, засобах, методиках, технологіях і формах навчальної діяльності та виховання особистості, що суттєво підвищує якість, ефективність і результативність навчального процесу. Нововведення – це нові якісні стани навчально-виховного процесу, що формуються під час упровадження в практику досягнень педагогічної і психологічної наук у процесі використання передового педагогічного досвіду.

Для оптимального функціонування сучасної освітньої системи необхідний інноваційний підхід до процесу навчання і до підготовки вчителів для цієї діяльності. Тому до числа першочергових завдань модернізації вищої педагогічної освіти відноситься створення передумов для інноваційного навчання педагога. Під *інноваційною діяльністю вчителя-філолога розуміємо його педагогічну діяльність зі створення та використання нових методів, форм і технологій навчання, спрямовану на підвищення пізнавальної активності учнів у сфері філологічної освіти та на їхній загальнокультурний розвиток.*

Система сучасних соціально-економічних відносин на перше місце ставить індивідуальність, самостійність, неординарність та ініціативу особистості. В зв'язку

з цим перед педагогічним ВНЗ постало завдання переходу до особистісно орієнтованої системи професійної підготовки вчителя, до пріоритетності розвитку особистості, її здатності до самовдосконалення. Орієнтація на особистість педагога, його індивідуально-творчий розвиток має розглядатися як важливий засіб удосконалення професійної підготовки педагогічних кадрів.

Науковці все частіше наголошують на тому, що вихід із кризи світової освітньої системи слід шукати не в окремих методах, а в моделях навчання, передусім у технологіях. Разом із тим, освіту третього тисячоліття не можна уявити без посилення особистісного виміру в педагогічній науці, орієнтації на людину, рішучої демократизації освіти, тобто радикальної гуманізації. Тому в сучасній методичній літературі простежується взаємний вплив технологічного й гуманістичного підходів.

Більшість основних методичних інновацій пов'язані з використанням інтерактивних методів навчання в системі „вчитель-учень-учні” на основі співробітництва. Нині відома значна кількість інтерактивних технологій навчання. Вони можуть бути використані на різних етапах уроку: під час первинного оволодіння знаннями, під час закріплення й удосконалення, під час формування вмінь і навичок. Їх можна застосовувати також як фрагмент заняття для досягнення певної мети або ж проводити весь урок з використанням окремої технології. Вчені-методисти й учителі-практики в останні 10-20 років досліджують шляхи інтенсифікації навчально-виховного процесу, використання нових педагогічних технологій для активізації пізнавальної діяльності учнів. У дослідженнях доведено, що застосування інтерактивних технологій різко збільшує відсоток засвоєння матеріалу, оскільки вони впливають не лише на свідомість, а й на почуття тих, хто навчається (І. Дичківська, Л. Колісник, О. Пометун та ін.).

Проте, як показали наші дослідження, значна кількість учителів української школи мають поверхове уявлення про нові педагогічні технології, не одержали системних знань і вмінь щодо їх використання в навчально-виховному процесі. У вузівських курсах із педагогіки відсутні розділи, котрі б розкривали сутність різних технологій, а також досвід їх використання в інноваційних вітчизняних і зарубіжних навчальних закладах під час вивчення саме філологічних дисциплін. З іншого боку, практики звертають увагу на те, що в процесі навчання філологічних дисциплін є багато проблем: формалізм у знаннях учнів, недостатня сформованість практичних умінь і навичок, низький інтерес до уроків. Тому є гостра потреба в модернізації, кардинальних змінах у технології навчання, реалізації сучасного підходу до навчання філологічним дисциплінам у комунікативно-діяльнісному та функціонально-стилістичному аспектах.

Модернізація філологічної освіти вимагає переведення освітнього процесу на технологічний рівень, активізації пошуку перспективних інноваційних педагогічних технологій, спрямованих на розвиток і саморозвиток особистості, плекання людини як творця і проектувальника свого життя. Такий підхід зумовлює необхідність використання потенціалу педагогічної освіти для підвищення технологічної культури і готовності вчителів-філологів до інноваційної діяльності.

Випускники філологічних спеціальностей мають уміти працювати за новими програмами й технологіями, спілкуючись із поколінням школярів, які вирости в

умовах інформаційного суспільства. Для успішної реалізації цього завдання сучасний учитель вже у ВНЗ має бути підготовлений до інноваційної діяльності.

У педагогічній науці поняття готовності виступає як стійка багатовимірна, багатокомпонентна характеристика особистості, що включає мотиваційний, пізнавальний, емоційний і діяльнісний компоненти, які відповідають вимогам змісту та умов діяльності (О. Абдуліна, Н. Кузьміна, Л. Спірін і ін.). Часто в професійній готовності до педагогічної діяльності виділяють знання, вміння та навички як основну суть готовності, тобто трактують це поняття як інтегральну особливість особистості (З. Абасов, І. Дичківська, О. Дубасенюк); інколи готовність розглядається через показники професійної компетентності (С. Астахова), що відображаються не лише в професійних знаннях, а й в особистісних якостях, цінностях, досвіді.

Метою підготовки майбутніх учителів філологічних дисциплін є засвоєння специфіки різних інноваційних технологій навчання під час вивчення різних дисциплін, апробація цих технологій та ІКТ під час навчання у ВНЗ, а також у процесі педагогічної практики. Враховуючи це, ми пропонуємо модель підготовки майбутніх учителів філологічних дисциплін до інноваційної діяльності (рис. 1.).

Основним результатом реалізації цієї моделі в підготовці майбутніх учителів філологічних дисциплін є їхня готовність до інноваційної діяльності. Під *готовністю майбутніх учителів філологічних дисциплін до інноваційної діяльності* розуміємо *системне особистісне утворення, що складається із структурних компонентів (мотиваційного, когнітивного, операційного, рефлексивного) і забезпечує здатність учителя впроваджувати в навчально-виховний процес з метою його поліпшення інноваційні методи й технології навчання.*

Реалізація окремих блоків моделі представлена в другому розділі – **„Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів філологічних дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності”**.

Погоджуючись із дослідниками О. Куцевол і Л. Цибульською, вважаємо, що мотивація студента на творче досягнення є необхідною умовою формування не лише креативної особистості, а й учителя, який буде здатний до конструктивних дій і впровадження інновацій у навчальний процес. А тому до змісту підготовки вчителів філологічних дисциплін ми включали такі основні модулі:

- ознайомлення з теорією інноваційного навчання;
- з'ясування відмінностей між класичними (традиційними) та інноваційними методами й технологіями під час вивчення професійно орієнтованих дисциплін;
- застосування інноваційних методів і технологій навчання на практиці.

Інноваційні методи й технології можна використовувати під час вивчення різних дисциплін, проте в експериментальних групах звертали увагу на те, що гуманітарні знання мають свою специфіку, а саме:

- гуманітарні знання не привласнюються, а виробляються в процесі осмислення одержуваної інформації, а тому передбачають вербальність, живе спілкування;
- рівень засвоєння гуманітарних знань має не кількісні, а якісні критерії, визначити які можна лише шляхом спілкування;
- гуманітарні знання передбачають творчу спрямованість, багатоваріантність відповідей.

Рис. 1. Модель підготовки майбутніх учителів-філологів до інноваційної діяльності

Усвідомивши такі специфічні характеристики гуманітарних знань, майбутні вчителі роблять висновок, що під час вивчення мови та літератури не можна зловживати тестуванням і тотальною комп'ютеризацією. Саме тому в підготовці вчителя філологічних дисциплін ми перевагу надавали інтерактивним технологіям.

Вважаємо, що саме інтерактивне навчання як спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, метою якої є створити комфортні умови навчання, за яких кожний студент відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність, має займати основне місце в організації занять. В експериментальних групах практикувались такі види інноваційного навчання: методи бригадного опитування та моделювання ситуації, методи мозкового штурму, методи демаршів, дискусії у формі акваріума, дискусії у стилі ток-шоу, класичні семінари, методи „Діалог Ривіна” та „Діалог Сократа”, методи моделювання, ігри і вистави; лекції з обговоренням конкретних ситуацій, лекції з використанням техніки зворотного зв'язку та ін.

Характерною рисою сучасної філологічної освіти є її діалогічність, що виявляється в співіснуванні різних підходів і методів викладання. Тому вже під час навчання студентів педагогічних ВНЗ треба формувати їхню ментальну сумісність, уміння і намагання вести полеміку. Для забезпечення цього студенти мають уміти: вести діалог з колегами та учнями; визначати ступінь взаємодоповнення і взаємозбагачення різних методичних концепцій за умови збереження їх самобутності і самостійності; формулювати проблеми і знаходити рішення. Тому вважаємо, що в підготовці вчителів-філологів мають переважати саме інтерактивні технології навчання. Також необхідно готувати їх до використання в школі, насамперед, інтерактивних технологій.

Як показують результати експериментально-пошукової роботи, використання методу проектів у підготовці вчителів-філологів також допомагає підвищенню творчої активності студентів, сприяє розвитку самостійності та уяви, формуванню творчого мислення і комунікативних умінь. Система творчих проектів створює умови для формування вмінь працювати самостійно і спільно в різних ситуаціях і соціальних ролях. Результатом втілення студентами своїх ідей-проектів є самореалізація та самоствердження особистості майбутнього вчителя.

Серед різних активних методів, що використовуються в навчальній практиці, виокремлюємо *ділову (рольову) гру*, оскільки саме вона активізує розумову діяльність студентів, розвиває творчі здібності майбутніх учителів. У ділових іграх на основі ігрового задуму моделюються життєві ситуації: гра надає учасникові можливість побувати в ролі екскурсовода, вчителя, судді, директора тощо. Використання ділових ігор значно зміцнює зв'язок студента і викладача, розкриває творчий потенціал кожного студента. Досвід проведення ділової гри показав, що в її процесі відбувається інтенсивніший обмін ідеями, інформацією, вона спонукає учасників до творчого процесу.

На заняттях із вивчення художніх творів доцільними, на нашу думку, є *технології опрацювання дискусійних питань*, оскільки дискусії є важливим засобом пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання. За визначенням науковців, дискусія – це широке публічне обговорення певного спірного питання. Вона значною мірою сприяє розвитку критичного мислення, дає можливість визначити власну позицію, формує навички відстоювати свою думку, поглиблює знання з обговорюваної проблеми. Все це повністю відповідає завданням сучасної школи.

Під час вивчення методики викладання мови майбутніх учителів філологічних дисциплін вчимо, що уроки мови мають захоплювати учнів, пробуджувати в них інтерес і мотивацію, навчати самостійному мисленню та діям.

Ефективність і сила впливу на емоції і свідомість учнів значно залежать від умінь і стилю роботи вчителя, від його здатності застосовувати відповідні технології навчання. Майбутні вчителі роблять висновок, що подібні технології орієнтовані, насамперед, на діяльність учнів – розвиток продуктивного мислення і самостійності, творчих здібностей школярів.

Очевидно, що модернізація освіти неможлива без широкого використання ІКТ у всіх сферах освітнього процесу і, насамперед, у навчанні, а з розвитком і поширенням цих технологій виникла проблема формування здатності вчителя застосувати їх у педагогічній практиці. Тому оволодіння та використання ІКТ у процесі навчання філологічним дисциплінам є важливою складовою професійної підготовки майбутніх учителів філологічних дисциплін.

Нині розроблені деякі методи й форми використання ІКТ, що можуть бути застосовані в процесі навчання і підготовки вчителів філологічних дисциплін. Проте, як показали наші дослідження, більшість із них зазнають певних труднощів у використанні ІКТ. Тому в їхній професійній підготовці необхідно розв'язати низку завдань: навчити користуватися персональним комп'ютером; навчити відбирати методично доцільні мультимедійні засоби; навчити ефективно використовувати ІКТ у навчальному процесі. Електронні презентації дозволяють швидко створювати графічні моделі, мультиплікацію, колаж із тексту, виконати композиційне розміщення. Наприклад, учителю буде під силу створення авторських опорних конспектів, хронологічних таблиць, історичних порівняльних характеристик, авторських комп'ютерних підручників тощо.

Звернення до унікальних ресурсів глобальної мережі Інтернет, використання Web-технологій дало можливість ставити проблемні завдання, керувати дослідженнями на основі пошуку, зіставляти й аналізувати різноманітний матеріал, створювати власні освітні ресурси. В процесі впровадження ІКТ у навчальний процес для самостійної роботи використовувалися CD-ROM (електронні підручники, тести), презентація теоретичного та практичного матеріалу, відеокасети. На лекціях і семінарах використовували елементи ділової гри, електронні сервіси Інтернет. Тестування наприкінці заняття було обов'язковою умовою, що забезпечила зворотний зв'язок зі студентами. На практичних заняттях студенти почергово захищали проекти у вигляді комп'ютерних презентацій окремих уроків. Таким чином, у студентів до завершення вивчення курсу формується портфоліо робіт, які надалі можуть використовуватися ними в професійній діяльності.

Дослідження показало, що застосування ІКТ у навчальному процесі сприяє підвищенню якості та ефективності підготовки вчителів, реалізації диференційованого підходу до навчання студентів з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей. Засоби ІКТ дозволяють здійснювати взаємодію між викладачем і студентом у діалоговому режимі, що полегшує процес обміну інформацією. В цілому, поєднання традиційних методів і засобів навчання з ІКТ підвищує успішність студентів, стимулює розвиток самостійної роботи. Крім того, використання ІКТ актуалізує проблему раціонального поєднання продуктивних і репродуктивних методів навчання. Комп'ютер у навчанні студента виступає як збагачувальний і перетворювальний елемент розвивального середовища.

Перевірити теоретичну готовність майбутніх учителів філологічних дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності та вдосконалити навички впровадження інноваційних педагогічних технологій пропонуємо під час проходження студентами педагогічної практики. Педагогічна практика як складова навчального процесу в педагогічних ВНЗ забезпечує логічне поєднання загальнонаукової теоретичної і практичної підготовки студентів, виступає одним із засобів успішного розвитку їхньої професійної компетентності. Проте аналіз наукових праць і досвіду організації педагогічних практик показав наявність певних суперечностей у цій ланці професійної освіти, на усунення яких і була спрямована експериментально-дослідна робота. Під час педпрактики оцінювали мотиваційні, когнітивні, діяльнісні та особистісні характеристики, що стосуються саме готовності майбутнього вчителя до інноваційної діяльності. Аналіз природи успішності інноваційної діяльності майбутніх учителів показав суттєву значимість у цьому процесі дидактичних утруднень, що є чинником зниження ефективності інноваційної діяльності. Вивчення природи дидактичних утруднень і способів їх подолання шляхом спеціального тренування стало умовою для підвищення якості професійної підготовки.

Аналізуючи особливості впровадження майбутніми вчителями філологічних дисциплін інноваційних технологій, ми визначили, що інколи спостерігається нерозуміння студентами термінології, особливостей різних технологій. Дидактичні ускладнення пов'язані з поганим опрацюванням методичних рекомендацій, складнощами в розумінні методичних рекомендацій і в процесі їх переведення в практичну площину. Утруднення на рівні практичних прийомів інноваційної діяльності, як правило, відображають відсутність практичного досвіду роботи з тим або іншим інноваційним методичним прийомом або групою прийомів. Зазвичай вони долаються в процесі використання цих прийомів у навчальному процесі та їх включення в педагогічний інструментарій під час проходження педагогічної практики. У процесі педагогічної практики накопичувався матеріал для наступного циклу професійної підготовки: робота над інноваційними методичними прийомами, обговорення проблем упровадження інноваційного навчання в педагогічну практику, дослідницька та конструктивна діяльність із теоретичним матеріалом, самоаналіз уроків та ін.

У третьому розділі дисертації – **„Організація експерименту та перевірка ефективності педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів філологічних дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності ”** – детально описані етапи експериментально-дослідної роботи, визначено стан готовності вчителів філологічних дисциплін до використання інноваційних технологій, представлені результати ефективності експериментально-дослідної роботи.

1 етап – пошуково-теоретичний (2006-2007 рр.) – під час якого здійснювався аналіз стану проблеми підготовки майбутніх учителів філологічних дисциплін до інноваційної діяльності в педагогічній і психологічній літературі, а також у практиці педагогічних ВНЗ.

2 етап – дослідно-констатувальний (2008-2009 рр.) – був спрямований на визначення рівня інноваційної культури вчителів філологічних дисциплін, на обґрунтування педагогічних умов забезпечення готовності майбутнього вчителя філологічних дисциплін до інноваційної діяльності, на розроблення програми

підготовки майбутніх вчителів до цього виду професійної діяльності. В процесі цієї роботи аналізувалися одержані результати, уточнювалися критерії та показники готовності до інноваційної діяльності.

Аналіз результатів анкетування й тестування дозволив виявити міру прояву в студентів окремих показників за їх числовими значеннями, що стало підґрунтям для визначення та уточнення чотирьох рівнів готовності студентів до інноваційної діяльності. *Елементарний рівень (низький незадовільний)*, на якому спостерігається байдуже ставлення студентів до педагогічних інновацій. *Репродуктивний рівень (низький задовільний)*. Студентам цієї групи притаманне поверхове формулювання змісту інноваційних педагогічних технологій. Вони мало орієнтовані на творчий пошук у навчально-виховному процесі, впровадження сучасних методів і прийомів навчання. *Продуктивний рівень (середній)* притаманний студентам, які виявляють активний інтерес до інноваційних технологій і досить чітко усвідомлюють необхідність їх упровадження; методично грамотно їх використовують, у своїй педагогічній діяльності спираються на базові психолого-педагогічні знання; прагнуть до самостійного застосування освітніх технологій, створення авторських курсів, проектів виховної діяльності, при цьому проявляють уміння обґрунтувати та вмотивувати доцільність використання окремих технологій. *Творчий рівень (високий)*. Студенти цього рівня характеризуються ініціативністю та творчим підходом до впровадження нових педагогічних технологій. Вони самостійно проектують оригінальні й педагогічно доцільні варіанти навчальної та виховної діяльності. Вибрані технології і проекти відповідають потребам і можливостям конкретної вікової групи.

3 етап – експериментально-формульальний (2010-2012 рр.) – полягав у проведенні формульального етапу експерименту, в процесі якого проводилося уточнення теоретико-експериментальних висновків; узагальнювалися і систематизувалися одержані результати, формулювалися висновки та рекомендації щодо підготовки вчителів філологічних дисциплін до інноваційної діяльності; завершене оформлення роботи. Саме на цьому етапі реалізовувались педагогічні умови та експериментально-дослідна методика, що детально описані в другому розділі дисертації. В експерименті на формульальному етапі взяли участь 324 студенти філологічних спеціальностей, 8 викладачів філологічних дисциплін.

За програмою експерименту було сформовано контрольні (КГ) та експериментальні (ЕГ) групи. За кожною із спеціальностей вибирались по дві групи. Експериментальною вибиралась та група, в якій якісний склад щодо успішності був дещо нижчим. Умови викладання та вивчення дисциплін гуманітарного та соціально-економічного циклів у цих групах не відрізнялися, а тому можемо говорити про дотримання принципу єдиної відмінності, що стосувався викладання саме дисциплін професійно-практичної підготовки. Проведення експерименту відбувалося за безпосередньої участі автора дослідження або за його методичними рекомендаціями викладачами відповідних кафедр.

Доказом ефективності експериментальної організації навчального процесу є дані первинної та вторинної діагностики контрольної та експериментальної груп за низкою тестів. Ефективність впливу експериментально-дослідної роботи на рівень готовності майбутніх учителів-філологів до інноваційної діяльності визначалась за

кожним із критеріїв. Для визначення рівнів готовності майбутніх учителів-філологів до інноваційної діяльності кожний із показників оцінювався за стобальною шкалою, а потім визначався середній бал кожного студента. В результаті був одержаний розподіл студентів контрольних і експериментальних груп за рівнями готовності до інноваційної діяльності (див.рис.2).

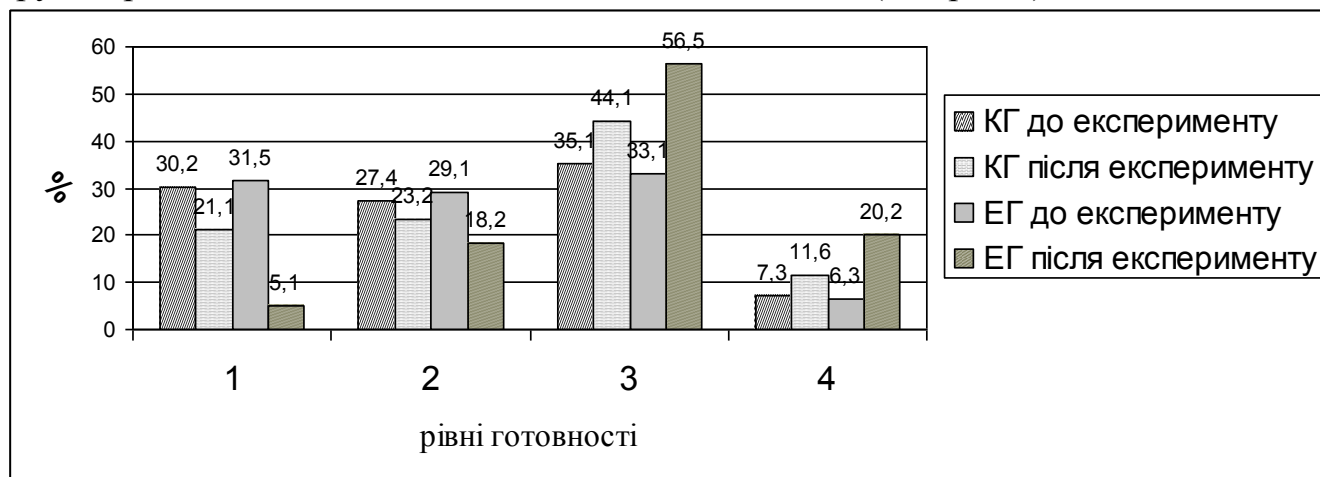

Рис. 2. Розподіл студентів КГ і ЕГ за рівнями готовності до інноваційної діяльності (до і після експерименту)

Аналіз такого розподілу майбутніх учителів філологічних дисциплін за рівнями готовності до інноваційної діяльності показав прогрес у зменшенні кількості студентів із наднизьким і низьким рівнями та зростання кількості студентів із середнім і високим рівнями. Проте, зазначені зміни в експериментальних групах відбулися інтенсивніше. Одержані результати значень показників готовності в контрольній та експериментальній групах доводять, що традиційна схема викладання дисциплін у вищому навчальному закладі спрямована переважно на пасивний теоретичний компонент і не відображає сучасних тенденцій в освіті, що зумовлює потребу в учителях, готових до інноваційної діяльності й підтверджує результативність експериментальної методики. Отже, мета досягнута, завдання виконані, гіпотеза доведена.

ВИСНОВКИ

1. В Україні вироблено основні засади інноваційної політики, державної підтримки інноваційних проектів і структур, що забезпечують інноваційний розвиток України. Аналіз філософської, педагогічної та психологічної літератури з проблем інноваційних процесів, що відбуваються у сфері освіти показав, що інноваційний розвиток держави потребує інноваційного розвитку освітянської галузі, що зумовлює необхідність підготовки вчителів до інноваційної педагогічної діяльності. Спроби зрозуміти суть інноваційної культури учителів-філологів і визначити чинники ефективності нововведень вимагають теоретичного підходу й вивчення практики, а також аналізу спеціально зібраного масового емпіричного матеріалу. Нагальна потреба в підготовці майбутніх учителів філологічних дисциплін до інноваційної діяльності та недостатня розробленість її в педагогічних дослідженнях зумовили необхідність спрямувати експериментальну методику на формування готовності студентів до інноваційної діяльності. Під *готовністю майбутніх учителів філологічних дисциплін до інноваційної діяльності* розуміємо *системне особистісне утворення, яке складається із взаємозумовлюючих*

структурних компонентів (мотиваційного, когнітивного, операційного, рефлексивного) і забезпечує здатність учителя впроваджувати в навчально-виховний процес з метою його поліпшення інноваційні методи, форми й технології навчання.

2. Визначені адекватні компонентам рівні, показники, критерії готовності. Показниками *мотиваційного критерію* були: установка на особливу значущість та важливість нових освітніх технологій у сучасному навчально-виховному процесі школи; прагнення до активного вивчення педагогічних інновацій; прагнення майбутнього вчителя творчо й неординарно проектувати педагогічну діяльність; активний інтерес майбутнього педагога до процесу вивчення інновацій. *Когнітивний критерій* готовності розглянуто як інтеграцію психологічних, педагогічних, технологічних знань. До *операційного критерію готовності* віднесені вміння – інтегровані якості, набуті студентами під час опанування змісту психолого-педагогічних і спеціальних дисциплін, самостійної діяльності впродовж педагогічних практик. *Рефлексивний критерій* готовності визначався вміннями оцінювати ефективність власної педагогічної діяльності.

Проведене опитування серед учителів філологічних дисциплін показало, що ніколи не застосовували в своїй діяльності інноваційних технологій 34% учителів української мови, 28% учителів української літератури, 25% учителів іноземної мови та 17% зарубіжної літератури. Такі показники пропорційні незацікавленості учнів згаданими навчальними дисциплінами. Це означає, що відсутність на уроках інноваційних методів і технологій навчання значно знижує пізнавальний інтерес учнів.

У той самий час, результати анкетування майбутніх учителів філологічних дисциплін показали, що 30% із них зовсім не обізнані з особливостями інноваційних технологій навчання і не бачать потреби в інноваційному навчанні, 27% – поверхово обізнані з інноваціями в освіті, 35% – мають теоретичні знання про інноваційні технології, розуміють потребу в інноваційному навчанні, але не зовсім готові до їх застосування на практиці. Такі результати вказують на необхідність цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів-філологів до інноваційної діяльності. Під *інноваційною діяльністю вчителя філологічних дисциплін розуміємо його педагогічну діяльність зі створення та використання інноваційних методів, форм і технологій навчання, спрямовану на підвищення пізнавальної активності учнів у сфері філологічної освіти та на їхній загальнокультурний розвиток*. Проведений аналіз навчальних планів і програм із підготовки майбутніх учителів філологічних дисциплін показав, що вирішенню проблеми їхньої підготовки до інноваційної діяльності педагогічними ВНЗ приділяється недостатньо уваги.

3. Аналіз теорії і практики підготовки майбутніх учителів-філологів у ВНЗ дає підстави основними педагогічними умовами формування готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності визначити такі:

- 1) вивчення студентами особливостей і можливостей інноваційних технологій і забезпечення мотивації до інноваційної діяльності;
- 2) застосування інноваційних педагогічних технологій під час вивчення дисциплін циклу професійно-практичної підготовки;

3) використання інформаційно-комунікаційних технологій для організації інноваційної системи філологічної освіти;

4) апробація студентами інноваційних технологій у процесі педагогічної практики.

Ефективність визначених і впроваджених під час експериментально-дослідної роботи педагогічних умов формування готовності студентів до інноваційної педагогічної діяльності перевірено за допомогою сукупності діагностичних методик, які підтвердили значущі зміни в експериментальних групах, що свідчить про зростання готовності майбутніх учителів філологічних дисциплін до інноваційної діяльності. Числові значення показників за кожним із критеріїв дали можливість з'ясувати динаміку розподілу студентів за рівнями готовності до інноваційної діяльності. Кількість студентів, які мали елементарний (наднизький незадовільний) рівень розвитку готовності до інноваційної діяльності на початку експерименту, знизилася на 9,1% у контрольній групі та на 26,4% в експериментальній групі. В обох типах груп зменшилась також кількість студентів із репродуктивним (низьким задовільним) рівнем готовності (на 4,2% у контрольних і на 10,9% в експериментальних групах). Тих, хто має продуктивний (середній) рівень готовності до інноваційної діяльності, стало більше на 9,0% та 23,4% у КГ та ЕГ відповідно. Кількість студентів із творчим (високим) рівнем готовності до інноваційної діяльності студентів-філологів зросла на 4,3% у контрольній та на 13,9% – в експериментальній групі. Така динаміка перерозподілу студентів за рівнями готовності до інноваційної діяльності вказує на ефективність експериментальної методики. Невипадковість розходжень підтверджено за допомогою методів математичної статистики.

4. Укладені автором 5 навчально-методичних посібників для організації інноваційного навчання студентів філологічних спеціальностей і навчально-методичні рекомендації „Використання інноваційних технологій у навчально-виховному процесі” пройшли належну апробацію і підтвердили ефективність інноваційного навчання, організованого студентами експериментальних груп у процесі педагогічної практики.

Перспективами подальших досліджень є розроблення та цілеспрямоване використання методичного забезпечення дисциплін професійно-практичної підготовки, яке сприятиме подальшому розвитку інноваційної культури вчителів філологічних дисциплін; створення репозитарію електронних методичних матеріалів для майбутніх учителів-філологів; організація самоосвіти викладачів ВНЗ з питань інноваційного навчання.

Список опублікованих праць автора за темою дисертації

Праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Зарічанська Н.В. Використання активних методів навчання в професійній підготовці студентів-філологів /Н.В. Зарічанська // Педагогіка і психологія професійної освіти // Науково-методичний журнал. – 2009. – №5. – С. 41-46.

2. Зарічанська Н.В. Використання тестового контролю в професійній підготовці студентів-філологів / Зарічанська Н.В., Зарічанський О.А. // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2009. – №4. – С.115-124.

3. Зарічанська Н.В. Інформатизація наукової і навчально-виховної діяльності ВНЗ в сучасних умовах / Зарічанська Н.В., Булейко О.І. // Нові технології

навчання. Духовно-моральне виховання і професіоналізм в сучасних умовах: Зб.наук.пр. / Ред.кол. О.П.Гребельник та ін.Київ-Вінниця, 2009. – Спец.вип. №58. – Част.1. – С.85-91.

4. Зарічанська Н.В. Виховний потенціал інтерактивних технологій навчання у ВНЗ / Зарічанська Н.В. // Нові технології навчання. Духовно-моральне виховання і професіоналізм в сучасних умовах : Зб.наук.пр. / Ред.кол. О.П.Гребельник та ін.Київ-Вінниця, 2009. Спец.вип. №60. – Част.1. – С.103-109.

5. Зарічанська Н.В. Теоретичні основи та реальний стан інноваційних процесів у системі освіти /Н.В. Зарічанська, Т.Д. Коломієць // Педагогіка і психологія професійної освіти // Науково-методичний журнал. – 2010. – №4. – С. 71-77.

6. Зарічанська Н.В. Науково-методичні аспекти вдосконалення філологічної освіти /Н.В. Зарічанська // Педагогіка і психологія професійної освіти// Науково-методичний журнал. – 2010. – №5. – С. 135-141.

7. Зарічанська Н.В. Формування готовності майбутнього вчителя філологічних дисциплін до інноваційної діяльності в умовах інформаційного суспільства /Н.В. Зарічанська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : Зб. наук. пр. / Ред. кол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2010. – Вип. 26 – С. 255-260.

8. Зарічанська Н.В. Проблема інноваційної діяльності в системі підготовки педагогічних кадрів /Н.В. Зарічанська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім.М.Коцюбинського: зб. наук. праць. Серія: Педагогіка і психологія. – Вінниця, 2010. – Вип.33. – С. 240-244.

9. Зарічанська Н.В. Реальний стан готовності вчителів філологічних дисциплін до інноваційної діяльності / Н.В. Зарічанська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : Зб. наук. пр. / Ред. кол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. – Вип. 29 – С.374-380.

Праці апробаційного характеру

10.Зарічанська Н.В. До питання науково-методичних аспектів модернізації філологічної освіти /Н.В. Зарічанська // Тези доповідей та повідомлень наукової конференції викладачів та студентів "Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі"). – Вінниця, 2010. – С.163-165.

11.Зарічанська Н.В. Педагогічні інновації у філологічній освіті /Н.В. Зарічанська // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції „Дидактичні умови загальноосвітньої підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів”). – Львів, 2010. – С.73-76.

12.Зарічанська Н.В. Формування готовності майбутнього вчителя іноземних мов до інноваційної діяльності /Н.В. Зарічанська // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції "Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах"). – Львів, ЛДУ БЖД, 2010. – С.100-101.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

13.Зарічанська Н.В. Kommunikationsmittel /Наталія Зарічанська // Навчально-методичні рекомендації. – Вінниця, ПП “Веда” 2010. – 95 с.

14.Зарічанська Н.В. Geschäftskommunikation /Наталія Зарічанська // Навчально-методичні рекомендації. – Вінниця, ПП “Веда” 2010. – 100 с.

15.Зарічанська Н.В. Entwicklung der Wissenschaft der Ukraine /Наталія Зарічанська // Навчально-методичні рекомендації. – Вінниця, ПП “Веда” 2010. – 80 с.

16.Зарічанська Н.В. Die Hochschulen der Ukraine /Наталія Зарічанська // Навчально-методичні рекомендації. – Вінниця, ПП “Веда” 2010. – 90 с.

17.Зарічанська Н.В. Збірник тестів та контрольних робіт з німецької мови для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» (додаток до навчально-методичного комплексу) /Наталія Зарічанська // Навчально-методичні рекомендації. – Вінниця, вид-во ВДПУ, 2011. – 78 с.

18.Зарічанська Н.В. Використання інноваційних технологій у навчально-виховному процесі /Наталія Зарічанська // Методичні рекомендації. – Вінниця, ВДПУ, 2012. – 85 с.

Анотація

Зарічанська Н.В. Підготовка майбутніх учителів філологічних дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Вінниця, 2013.

У дисертації розглянуто підходи до визначення основних понять інноваційної педагогіки. Дано визначення поняття „готовність учителя філологічних дисциплін до інноваційної діяльності”. Висвітлено зміст інноваційної діяльності вчителя філологічних дисциплін, модель і педагогічні умови підготовки студентів до її реалізації (вивчення студентами особливостей і можливостей інноваційних технологій і забезпечення мотивації до інноваційної діяльності; застосування інноваційних педагогічних технологій під час вивчення дисциплін циклу професійно-практичної підготовки; використання інформаційно-комунікаційних технологій для організації інноваційної системи філологічної освіти; апробування студентами інноваційних технологій у процесі педагогічної практики). Представлене сучасне розуміння структурних компонентів готовності майбутніх учителів філологічних дисциплін до інноваційної діяльності, визначені критерії (мотиваційний, когнітивний, операційний і рефлексивний) та показники такої готовності. Проаналізовано окремі аспекти проблеми підготовки майбутніх педагогів-філологів до інноваційної діяльності.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційні педагогічні технології, педагогічні інновації, філологічна освіта, майбутній учителі філологічних дисциплін.

Аннотация

Заричанская Н.В. Подготовка будущих учителей филологических дисциплин к инновационной педагогической деятельности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины, Винница, 2013.

В диссертации рассмотрены разные подходы к определению основных понятий инновационной педагогики. Дано определение понятия «готовность учителя филологических дисциплин к инновационной деятельности». Отражено содержание инновационной деятельности учителя филологических дисциплин, модель и педагогические условия подготовки студентов к ее реализации (изучение студентами особенностей и возможностей инновационных технологий и обеспечения мотивации к инновационной деятельности; применение инновационных педагогических технологий во время изучения дисциплин цикла профессионально практической подготовки; использование информационно коммуникационных технологий для организации инновационной системы филологического образования; апробирование студентами инновационных технологий в процессе педагогической практики). Представлено современное понимание структурных компонентов готовности будущих учителей филологических дисциплин к инновационной деятельности, определены критерии (мотивационный, когнитивный, операционный и рефлексивный) и показатели такой готовности. Проанализированы отдельные аспекты проблемы подготовки будущих педагогов к инновационной деятельности.

Под инновационной деятельностью учителя филологических дисциплин в работе понимается его педагогическая деятельность по созданию и использованию новых методов, форм и технологий обучения, направленная на повышение познавательной активности учеников в сфере филологического образования и на их общекультурное развитие. Проведенный анализ учебных планов и программ подготовки будущих учителей филологических дисциплин показал, что решению проблемы их подготовки к инновационной деятельности педагогическими высшими учебными заведениями уделяется недостаточно внимания.

Острая потребность в подготовке будущих учителей филологических дисциплин к инновационной деятельности и недостаточная разработанность ее в педагогических исследованиях обусловили необходимость направить экспериментальную методику на формирование готовности студентов к инновационной деятельности. Под готовностью будущих учителей-филологов к инновационной деятельности понимаем системное личностное образование, которое состоит из взаимообуславливающих структурных компонентов (мотивационного, когнитивного, операционного, рефлексивного), которое обеспечивает способность учителя внедрять в учебный процесс с целью его улучшения инновационные методы, формы и технологии обучения.

Показателями *мотивационного критерия* были: установка на особенную значимость и важность новых образовательных технологий в современном учебно-воспитательном процессе школы; стремление к активному изучению педагогических инноваций; стремление будущего учителя творчески и неординарно проектировать педагогическую деятельность; активный интерес будущего педагога к процессу изучения инноваций. *Когнитивный критерий* готовности рассмотрен как интеграция психологических, педагогических, технологических знаний. К *операционному критерию готовности* отнесены умения – интегрированные качества, приобретенные студентами во время овладения содержанием психолого-педагогических и специальных дисциплин, самостоятельной деятельности в период педагогических практик. *Рефлексивный*

критерий готовности определялся умениями оценивать эффективность собственной педагогической деятельности.

Полученные результаты значений показателей готовности в контрольной и экспериментальной группах доказывают предположение о том, что традиционная схема преподавания дисциплин в высшем учебном заведении направлена преимущественно на пассивный теоретический компонент и не отображает современные тенденции в образовании, которое предопределяет потребность в учителях, готовых к инновационной деятельности. Полученные результаты в экспериментальных группах показали существенное влияние экспериментально-опытной работы на улучшение готовности будущих учителей филологических дисциплин к инновационной деятельности. Доказана эффективность совокупности предложенных педагогических условий подготовки будущих учителей-филологов к инновационной деятельности. Исследование и его результаты убедительно свидетельствуют об эффективности разработанной и апробированной модели формирования готовности к инновационной деятельности будущих учителей филологических дисциплин во время изучения дисциплин цикла практической подготовки.

Ключевые слова: инновационная деятельность, инновационные педагогические технологии, педагогические инновации, филологическое образование.

Summary

Zarichanska N.V. The training of future teachers of philological disciplines for innovative educational activities. – Manuscript.

The dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences, speciality 13.00.04 – theory and methods of professional education. – Vinnytsya State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubhyskyi, Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine. Vinnitsya, 2013.

Various approaches to definition of basic concepts of innovative pedagogy are examined in the dissertation. The concept of “preparedness of a teacher of philological disciplines for innovative activities” is defined. The author explained a content of innovative activities of a teacher of philological disciplines, as well as the model and pedagogical conditions of training students for its implementation (studying by students of peculiarities and possibilities of innovative technologies and ensuring of motivation for carrying out innovative activities; application of innovative pedagogical technologies in teaching of disciplines of the professional-practical training cycle; use of information and communication technologies for organization of innovative system of philological education; testing of innovative technologies in the course of student teaching practice). Modern interpretation of structural components of preparedness of future teachers of philological disciplines to innovative activities is introduced; determined are criteria (motivational, cognitive, operational and reflective) and indicators of the above preparedness. Some aspects of the problem of training of future teachers of philological disciplines for innovative educational activities are analysed.

Key-words: innovative activity, innovative pedagogical technologies, pedagogical innovations, philological education.